

podovi poput onoga sa simetrično postavljenim paunima na vazi iz II. st. (danas u Arheološkomu muzeju) ili velikoga mozaika s realistički prikazanim gradskim zidinama. Amblem s prikazom usnulog Bakusa s Brijuna, nalazi iz Valbandona, Izule, Barbarige i dr. zaokružuju bogatstvo inventara istarskih ant. mozaika.

Vrijedni primjeri sačuvali su se i u Zadru s okolicom, na kopnu i otocima. Od Dikla do Nina, na Dugom otoku, u Mulinama na Ugljanu pronađeni su na podovima villa rustica, terma i mauzoleja. Posebno su zanimljivi polikromni figuralni mozaici iz I–II. st. s prizorima borbe gladijatora u Ninu, crno-bijeli mozaik iz II–III. st. s četiri živahna antropomorfna dupina iz Zadra, kao i monokromni veliki »in situ« sačuvani geometrijski mozaik, iz istoga vremena, na prostoru Citadele.

U Salonu tijekom II. i III. st. nastaju djela u duhu helenističke tradicije. Velike kompozicije iz pretorijanske palače, slikovitoga kolorita s prikazima Tritona, Orfeja, Apolona svjedoče o visokim dometima jedne lokalne radionice. Mozaik s pjesnikinjom Saphom, okruženom s devet muza, u bogatom ornamentalnom okviru mogao bi pripadati kraju III. st. Zanimljiv i u antici prilično rijedak tip sepulkralnog spomenika je mozaik s realističkim portretom umrloga dječaka Aurelija Aurelijana iz istoga vremena.

Mnogobrojni mozaički nalazi iz IV. i V. st. od Istre preko Raba i Novalje do Šolte i Hvara ili Mljeta omogućuju da se i na Jadranu toga doba prati razvitak dekorativne koncepcije mozaika ali i samoga stila. Na mozaicima Vrsara, porečke Predeufrazijane, crkve Sv. Tome u Puli još je jaka ant. tradicija. Dekorativni tepisi s naglašenom središnjom kompozicijom nižu se jedan do drugoga. U V. i VI. st. strogi geometrijski motivi djelomično se preoblikuju u uzorke s pletenicama. Poticaji za to dolaze sa Sredozemlja gdje uokviren pletenicama živi svijet bogate figuracije. Za jadransku obalu, kao uostalom i za cijeli tal. krug, u V. st. karakteristična je odsutnost figurálnih prikaza. O tome svjedoče salonitanske bazilike na Marusincu i Kapljuču. Na Marusincu u bazilici Sv. Anastazija kombinacijom kružnica, oktogona i različitih geometrijskih motiva izatkan je tepih istočnjački raskošna kolorita. Uništeni figurálni m. iz katekumeneuma bazilike urbane, s tekstom iz 42. psalma, donekle može predočiti m. iz V. st. na podu sakristije zadarske katedrale sa živahnim polikromnom kompozicijom dvaju jelena simetrično postavljenih oko vaze.

Iz VI. st. očuvala su se na hrv. obali dva značajna spomenika. Vrsnoćom prednjači stakleni i kameni zidni m. s prikazom Krista iz grobne kapele Sv. Marije Formoze u Puli. Mozaici u glavnoj i bočnim apsidama porečke Eufrazijane koncipirani su prema biz. ikonografiji ali im je izvedba zasićena ant. tradicijama. Središnje mjesto zauzima ktitorska kompozicija. Ispod prikaza teče Eufrazijev donatorski natpis, dok su niže, s mnogo čari i pojedinosti, prikazani prizori iz života Bl. Dj. Marije – Navještenje i Pohodjenje. U obje bočne apside smještene su kompozicije s prikazom mladoga Krista. Posljednji ostaci podnih mozaika Eufrazijeve bazilike nestali su 1880, kada je postavljen novi pod. Tek slabi tragovi preostali su od nekoć bogata mozaičkog ukrasa gornjega dijela crkv. pročelja. Po narudžbi biskupa Otona 1272. bazilika je dobila i monumentalni ciborij na kojemu su venec. majstori ponovili u mozaiku prizor Navještenja, a na bočnim stranama prikazali likove patrona katedrale i grada.

Premda se nisu sačuvali, u dokumentima iz XII. st. spominju se mozaici zadarske crkve Sv. Krševana. U gl. apsidi nalazila se scena Deisisa ispod koje je prema biz. ikonografiji bilo prikazano dvanaest apostola.

Osnivanjem papinskoga Instituta za mozaik 1825. malo-pomalo oživljava mozaička umjetnost, osobito u doba historijskih stilova i secesije. U skladu s težnjama moderne umjetnosti, nastala su pedesetih godina XX. st. zanimljiva ostvarenja u mozaiku. Među djelima hrv. umjetnika ističu se radovi O. Glihe, E. Murtića, J. Botterija-Dinija i dr.

LIT.: F. Bulić, Scavi nella basilica episcopalis urbana a Salona durante gli anni 1903. e 1904, *Bullettino ASD*, 1909, 27. — W. Gerber, *Altchristliche Kultbauten Istriens und Dalmatiens*, Leipzig 1912. — F. Bulić i Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb, 1927. — E. Dyggve, *Recherches à Salone*, I, København 1928. — B. Malajoli, *La Basilica Eufraziana di Parenzo*, Padova 1943. — M. Mirabella Roberti, *Il Duomo di Pola*, Pola 1943. — Isti, *La sede paleocristiana di Orsera*, Trst 1944. — M. Šuić, *Arheološka istraživanja u Mulinama na otoku Ugljanu*, *Ljetopis JAZU*, 1957, 64. — A. Šonje, *Ranobizantinska bazilika sv. Agneze u Muntajani kod Poreča*, *Jadranski zbornik*, X, Rijeka–Pula 1976–78. — B. Ilaković, *Apsidni mozaik starokršćanske bazilike u Novalji*, *Materijali*, XVIII, Bitolj 1978. — V. Jurkić-Girardi, *Prilog za studijsku sintezu o antičkim mozaicima Istre*, *Dometi*, 1981, 51. — F. Oreb, *Starokršćanska bazilika u Grohotama na Šolti*, *Peristil*, 1983, 26. — B. Marušić, *De la cella trichora au complexe monastique de St. André a Betika entre Pula et Rovinj*, *Arheološki vestnik (Ljubljana)*, 1986, 37. — P. Vežić, *Rezultati istraživanja na prostoru Citadele u Zadru*, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 1990, 16. — Isti, *Rezultati istraživanja u prostoru sakristije do katedrale u Zadru*, *Diadora*, 1990, 12. N. Či.

F. MRAZ, *Zima*. Zagreb, Moderna galerija

MRAVINCI, selo nedaleko od Splita. Na lok. *Glavičine* otkopano je (1938) starohrv. groblje na redove sa 115 grobova iz razdoblja IX–X. st. U grobovima građenima od kamenih ploča nađeni su brojni prilozi – naušnice, prstenje, pločice s pojasa i dr.

LIT.: Lj. Karaman, *Iskopine društva »Bihaća« u Mravincima i starohrvatska groblja*, *Rad JAZU*, 1940, 268. — D. Jelovina, *Starohrvatske nekropole*, Split 1976.

MRAZ, Franjo, naivni slikar (Hlebina, 4. IV. 1910 – Brežice, 26. X. 1981). Završio četiri razreda osnovne škole, radio kao napoličar. Kao samouki slikar pojavljuje se 1930. Počinje akvarelima, nastavlja crtežima i uljanim slikama na platnu i staklu. Upoznaje, zajedno s I. Generalićem, slikara K. Hegedušića, koji mu omogućuje da izlaže u Zagrebu kao gost na III. izložbi grupe »Zemlja« (1931). Poslije organizira skupinu seljaka slikara s kojom izlaže u Zagrebu, Karlovcu, Varaždinu, Kragujevcu, Čačku i Beogradu. Njegov slikarski rad do 1941. nosi izrazito socijalno obilježje (*Oranje*, 1936; *Verestuvanje*, 1940). Nakon izbijanja II. svj. r. odlazi u partizane, gdje radi propagandne plakate (*Sakrivanje žita*, *Tifus*), crta ilustracije za partizanski tisak, likove boraca i događaje iz borbe. Rat i često susretanje sa smrću upućuju ga na nove sadržaje i naglašenu ekspresivnost. Tema rata i poslije je prisutna u njegovu stvaranju, a potom se vraća motivima sela i zemlje. Neko je vrijeme radio u duhu socijalističkoga realizma (mapa crteža *Omladinska pruga*, 1947; *Gradnja željezničke pruge*, 1948). Od 1950. živio u Beogradu, ali je ostao slikar Podravine, njezinih ljudi i krajolika (*Ljeto*, 1967; *Jutro*, 1973; *Pogodba*, 1974). Njegov izraz, koji se postupno udaljio od »hlebinskoga« načina, istodobno je lirski i dramatičan. Kompoziciju gradi sukobljenim dijagonalama, koje pojačavaju dojam prostora, a između tonski usklađenih dijelova slike ističu se naglasci otvorenijih boja. Samostalno je izlagao u Zagrebu (1935, 1949), Koprivnici (1935, 1956), Beogradu (1956, 1961), Zemunu (1959), Bruxellesu (1961), Stockholmu (1961), Parizu (1967) i Ženevi (1972); sudjelovao je na bijenalu u São Paulu (1955), Edinburghu i Bratislavi.

LIT.: M. Hanževački, *Seljak u hrvatskom slikarstvu*, Nova riječ, 1938, 69. — B. Vižintin, *Izložba Franje Mraza*, Izvor, 1949, 12. — O. Bihalji-Merin, *Umetnost naivnih*, Jugoslavija, 1959, 17. — B. Kelemen, *Naivno slikarstvo Jugoslavije*, Zagreb 1969. — V. Maleković, *Hrvatska izvorna umjetnost*, Zagreb 1973. — J. Depolo, *Hrvatska naivna umjetnost* (katalog), Zagreb 1992. R.

MRAZOVIĆ, Ladislav, književnik i publicist (Zagreb, 20. VII. 1849 – 30. VIII. 1881). Pravo studirao u Zagrebu, Pragu i Beču. Bio je tajnik Matice hrvatske. Pisao je i o lik. problematici; objavljivao u »Viencu« (1874–79) članke o stilovima, razvoju umjetnosti u Hrvatskoj, prvoj umjetničko-obrtničkoj izložbi u Zagrebu, J. Kloviću, A. Meduliću.

LIT.: I. Zahar, *Ladislav Mrazović*, Vienac, 1881.

MRDAKOVICA, arheol. lokalitet na uzvisini Velika Mrdakovica, SZ od šibenskoga Zatona. Na vrhu uzvisine nalaze se ostaci naselja opasana zidinama. Stambene su zgrade građene od klesanih kamenova povezanih glijnom. U pojedinim je zgradama nađen keramički materijal, ulomci staklenih posuda, nekoliko primjeraka nakita i dva komada novca, na osnovi kojih se naselje datira u I. st. U podnožju uzvisine otkrivena je velika

nekropola. Najstarije su u živcu kamenu izdubene grobnice s inhumiranim pokojnicima, koje sadrže tipično liburnski materijal, potom pravilno ozidane grobnice s obiljem kasnohelenističke i nešto aretinske keramike. U paljevinskim su grobovima ostaci pokojnika pohranjeni u urnama domaće proizvodnje. Među grobnim priložima najbrojnije su keramičke vaze s reljefnim ukrasima iz italskih radionica, potom različite staklene posude te više primjeraka nakita, među kojima se ističu srebrne fibule tipa aucusca.

LIT.: Z. Brusić, Tehnike grobne i stambene arhitekture na nekim gradinskim naseljima južne Liburnije, u knjizi: Materijali, tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru, Zagreb 1980. — Isti, Helenistička reljefna keramika u Liburniji, Diadora, 1988, 10. — Isti, Reljefna sjevernoitalska terra sigillata iz Liburnije, ibid., 1989, 11. — Isti, Italska terra sigillata u Liburniji, ibid., 1990, 12. Z. Gu.

MRDAKOVICA, rimska staklena posuda iz I. st. Muzej grada Šibenika

MRKAN, nenaseljen otočić ispred Cavtata. Na ostacima kasnoant. zdanja (vjerojatno memorija) izgrađena je predromanička jednotravejna crkva Sv. Mihovila, četverokutna tlocrta. Imala je kupolu, a na I strani malu apsidu; u vanjskome zidu bile su lezene a u unutrašnjosti bila je raščlanjena nišama. Na dijelu ruševina obližnjega benediktinskoga samostana izgrađen je novovjekni biskupski ljetnikovac, danas također u ruševinama. Pisani izvori spominju sve te građevine i sadržaje, a i drugu crkvu iz romaničkoga doba ostaci koje su uz more.

LIT.: E. Dyggve i R. Egger, Forschungen in Salona, III, Wien 1939. — I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, Split 1964. — I. Fisković, O ranokršćanskim spomenicima naronitanskog područja, u knjizi: Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka, Split 1980. — Isti, Srednjovjekovna preuređenja ranokršćanskih svetišta u dubrovačkom kraju, u knjizi: Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkome području, Zagreb 1988. R.

MRKONJIĆ, Zvonimir, književnik (Split, 6. VI. 1938). Diplomirao komparativnu književnost i francuski jezik na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, te režiju na Akademiji za kazališnu umjetnost. Dramaturg kazališta »Gavella« u Zagrebu (od 1968). Uz pjesme i oglede o književnosti, objavljuje eseje o lik. umjetnostima. U njima, polazeći od strukturalističkih shvaćanja, analizira kretanja i stvaraoce u modernome hrv. slikarstvu i kiparstvu. Bavi se prevodjenjem.

BIBL.: Dvojestveno tlo Jurja Dobrovića, Razlog, 1964, 1; Poučak o odluci — slikarstvo Julija Knijera, Umetnost (Beograd), 1965, 3–4; Prisutnost nadrealizma: od geste do nove figuracije, ŽU, 1967, 3–4; Skulptura Šime Vulasa, ibid., 1968, 7–8; Put k Ljubi Ivančiću, Republika, 1970, 2–3; Skulptura Branka Ružića, ibid., 1973, 11; Tvar kao pamćenje — slikarstvo Ordana Petlevskog, ŽU, 1974, 21; Miše Račić (katalog), Zagreb 1980; Od crteža do scene, u katalogu Zlatka Kauzarića-Atača, Velika Gorica 1982. D. Hé.

MRKOPALJ, gradić u Gorskom kotaru. Na položaju F(ort)ici nad Crikvenom u Mrkopaljskome polju iskopani su (1976) zidovi jednobrodne romaničke crkvice s polukružnom apsidom iz XIII. st. Župna crkva Sv. Filipa, kvalitetna klasicistička građevina iz 1854, bombardirana 1944, srušena do temelja poslije II. svj. r.

LIT.: I. Perčić-Čalogović, Fortifikacijski i sakralni spomenici, u zborniku: Gorski kotar, Delnice 1981.

MRSINJGRAD, ostaci utvrđenoga grada na visini 1097 m nedaleko od Titove Korenice. Posjed krbavskih knezova po kojemu se jedna grana tih knezova zvala Mrsinjski. Turci su ga osvojili 1527.

MRSUNJSKI LUG, arheol. lokalitet II od sela Brodskoga Stupnika blizu Slavonskoga Broda. Zemljano gradište nizinskoga tipa na močvarnom tlu ima oblik nepravilna kruga. Nasipi oko gradišta bili su nekad učvršćeni palisadama; s vanjske i unutrašnje strane nasipa iskopani su jarci. Na središnjoj uzvisini nalazile su se drvene zgrade. Prigodom iskapanja (1949) nađeni su ulomci slav. gradišne keramike, naušnice, ostruge, strelice, željezno oruđe, po čemu se gradište može datirati u razdoblje X–XIII. st. LIT.: Z. Vinski i K. Vinski-Gasparini, Gradište u Mrsunjskom lugu, Zagreb 1950. R.

MRTVA PRIRODA, u lik. umjetnostima prikaz neživih ili nepokretnih predmeta (voće, povrće, cvijeće, uporabni predmeti, posude, lovački plijen), aranžiranih u kompoziciju. Naziv m. p. (u obliku *stillleven*) pojavljuje se poč. XVIII. st. kod Nizozemca A. Houbrakena; kao samostalna slikarska vrsta osobito je razvijena u doba baroka. U XIX. st. u tematici mrtve prirode bitno lik. zadatke rješavao je P. Cézanne. M. p. se osim u slikarstvu, crtežu i grafici pojavljuje i u kiparstvu te u drugim oblicima suvremenoga umj. izražavanja (ambijenti, nova umjetnička praksa, instalacije, fotografija, video).

M. TARTAGLIA, Mrtva priroda s kipom. Zagreb, Moderna galerija